

از کاغذ اخبار تا روزنامه های زنجیره ای عصر مشروطه

۱۲ مرداد ۱۳۹۴ ساعت ۲۱:۳۱

نقل است که اولین روزنامه به سال ۱۲۵۳ هجری قمری یعنی ۶۹ سال قبل از انقلاب مشروطه توسط یک منورالفکر ایرانی به نام میرزا صالح شیرازی در تهران انطباع یافت پس از انتشار کاغذ اخبار و در طول دوره حکومت محمدشاه در مجموع حدود ۳۶ نشریه ادواری در ایران منتشر شد. در دوره جانشینان وی روند انتشار نشریه کمابیش ادامه یافت، اما در مجموع از نظر کمیت و کیفیت تغییر چندانی نداشت. در دوره مظفرالدین شاه حدود ۸۰ نشریه ادواری در داخل و ۲۰ نشریه فارسی زبان در خارج از کشور به چاپ می رسیدند که البته این وضعیت تا فرمان امضای قانون مشروطه توسط مظفرالدین شاه کمابیش ثابت بود. در آن زمان جمعیت ایران حدود ۱۰ میلیون نفر و اکثر آنها نیز بیسواد یا کم سواد بودند.

محمد زینلی

... اما در این بین رسانه های مکتوب در این دوره ی زمانی نقش بسزایی داشتند. مطبوعات شامل روزنامه ها و مجلات رکن انقلاب مشروطیت و تحولات پس از آن از جمله استبداد صغیر و پیروزی دوباره انقلاب مشروطیت بود. نقل است که اولین روزنامه به سال ۱۲۵۳ هجری قمری یعنی ۶۹ سال قبل از انقلاب مشروطه توسط یک منورالفکر ایرانی به نام میرزا صالح شیرازی در تهران انطباع یافت پس از انتشار کاغذ اخبار و در طول دوره حکومت محمدشاه در مجموع حدود ۳۶ نشریه ادواری در ایران منتشر شد. در دوره جانشینان وی روند انتشار نشریه کمابیش ادامه یافت، اما در مجموع از نظر کمیت و کیفیت تغییر چندانی نداشت. در دوره مظفرالدین شاه حدود ۸۰ نشریه ادواری در داخل و ۲۰ نشریه فارسی زبان در خارج از کشور به چاپ می رسیدند که البته این وضعیت تا فرمان امضای قانون مشروطه توسط مظفرالدین شاه کمابیش ثابت بود. در آن زمان جمعیت ایران حدود ۱۰ میلیون نفر و اکثر آنها نیز بیسواد یا کم سواد بودند.

پس از اعلام مشروطیت تیراژ و نفوذ مطبوعات بسیار افزایش پیدا کرد، به گونه ای که بیش از ۵۰ درصد از مجموع ۲۱۰ روزنامه ای که از سال ۱۲۵۳ قمری تا سالهای ۱۳۲۵-۶ در داخل و خارج از کشور به زبان فارسی منتشر شده اند، بین سالهای ۲۶ و ۱۳۲۵ و بعد از مشروطیت بوده است. البته این افزایش علاوه بر تعداد روزنامه ها در تیراژ آنها نیز موثر بوده است. مسعود کوهستانی نژاد محقق مطبوعات نیز در آماری عنوان کرده است در هنگام صدور فرمان مشروطیت (جمادی الثانی ۱۳۲۴ قمری) تنها ۲۰ روزنامه و نشریه در ایران منتشر می شد، پس از آن و در باقی مانده سال ۱۳۲۴ قمری، ۹۲ نشریه شامل ۶۴ عنوان در تهران، ۹ عنوان در اصفهان، ۶ عنوان در تبریز، ۴ عنوان در همدان، لاهیجان و ارومیه هر کدام دو عنوان و کرمانشاه، شیراز، مشهد، انزلی و شهر ری

هر کدام یک عنوان نشریه منتشر می شد. افزایش تعداد روزنامه های در دوران پس از اعلام مشروطه به حدی بود که در مواردی مخالفت هایی با افزایش این تعداد صورت گرفت.

محتوای مطبوعات و مندرجات نشریات در این دوران شامل حجم انبوهی از نامه ها، تلگراف ها و درخواستهای مردم که از سراسر کشور برای چاپ در جراید ارسال می شد و همچنین حجم قابل توجهی اخبار و گزارشهایی که آزادانه در مورد مسائل مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور تهیه می شدند، بود. تعداد زیاد مقالات کوتاه و بلند در مورد رویدادها و وقایع کشور و نیز حجم قابل توجهی مقالات علمی، هنری و ادبی می شدند.

از نظر تاثیرگذاری مطبوعات در انقلاب مشروطه نظریه کلی این است که با توجه به روند اختناق و دیکتاتوری حاکم بر جامعه و دوم انتشار آزادانه مطبوعات نمی توان تاثیرگذاری اصلی در پیروزی انقلاب را به مطبوعات و روزنامه نگاران منتسب کرد، بلکه این نظریه تایید می شود که پیروزی سیاسی انقلاب مشروطه در سال ۱۳۲۴ امکان لازم و بستر اصلی را برای تغییر اساسی مطبوعات فراهم کرد. تا قبل از انقلاب مذکور مطبوعات در ایران عموماً چیزی جز تعداد نشریات دولتی نبودند، ولی پس از انقلاب، مطبوعات بستری برای اطلاع رسانی، انعکاس افکار، و اندیشه ها و نقد و بررسی اعمال حکمرانان و مقامات شدند و بسیاری از انقلابیون مشروطه خواه تنها وسیله مناسب برای گسترش انقلاب را مطبوعات یافتند، به طوری که مطبوعات بتدریج توانست نفوذ چشمگیر منبر و دیگر رسانه های سنتی که تا قبل از انقلاب رسانه های اصلی مورد استفاده مردم بودند را تحت الشعاع خود قرار دهند. یکی از دلایلی که موجب شد مطبوعات علی رغم افزایش نیافتن افراد با سواد در جامعه تعداد و تیراژ آنها افزایش پیدا کند، تاسیس و گسترش قرائت خانه ها بود. قرائت خانه مکانی برای عرضه و مطالعه نشریه بود و تاسیس آن در ایران را باید از ثمرات فرهنگی انقلاب مشروطه عنوان کرد. علاوه بر این پیوند بین کافه و قهوه خانه ها به عنوان مکانهای عرضه ارتباطات سنتی و قرائت روزنامه ها توسط روشنفکران و باسوادان برای مردم بی سواد از نکات جالب و در عین حال مهم و تاثیرگذار در گسترش و محقق بخشیدن به تحولات پس از انقلاب مشروطه می توان یاد کرد.

دسته ی دیگر رسانه های مکتوب در عصر مشروطه شبنامه و اعلامیه ها بودند. پخش گسترده و تاثیرگذار شبنامه و اعلامیه در سالهای منتهی به انقلاب مشروطه و پس از آن از پدیده های نوظهور در نظام ارتباطات رسانه ای کشور بود. ساختار بسته و دیکتاتوری حکومت قاجار از یک طرف و خیزش جنبشها و مقاومت های سیاسی و اجتماعی مردم و علما بویژه از زمان نهضت تنباکو از طرف دیگر، وضعیت دوگانه ای بیش روی فضای سیاسی و تبلیغی انقلابیون و آزادیخواهان کشور قرار داده بود. علاوه بر این انعکاس اخبار و تحولات نهضت های آزادیخواهانه و ضد دیکتاتوری در برخی کشورها در داخل که عمدتاً توسط روشنفکران فرنگ رفته به سمع و اطلاع مردم رسانده می شد، شور و شوق بیشتری برای همراهی داخلی و آگاهی دقیقتر از این تحولات در میان برخی از علما، روشنفکران و توده مردم ایجاد کرده بود. این در حالی بود که ساختار بسته سیاسی نظام حاکم بر جامعه علی رغم انتشار مطبوعات دست و پا شکسته دولتی، اجازه اطلاع رسانی مناسب و تحلیل این رویدادها را به منتقدان داخلی نمی داد. همزمان با گسترش اقدامات برای محدود کردن قدرت شاه و وقوع شورشهای داخلی، انقلابیون از انواع وسایل ارتباط جمعی آن دوران برای بسیج مردم و جوسازی استفاده کردند. یکی از این وسایل انتشار و توزیع شبنامه و اعلامیه بطور مخفیانه بود. عمده محتوای شبنامه و اعلامیه ها تحریک و تعلیم مردم برای بیان خواسته ها و هشدار و تهدید مخالفین بویژه شخصی شاه و مقامات حکومتی بود. هدف این تبلیغات و تعلیمات که دو روی یک سکه بود، تحریک احساسات ملی و مذهبی بود. زیرا گردانندگان این شبنامه ها به تجربه دریافته بودند که اسطوره ها و سمبل های مذهبی برای عامه مردم آشنا تر از مثالهای تاریخی بود و بنابراین

تاکید بر اعتقادات مذهبی بیشتر بود، ولی بطور کلی مشروطه خواهان از خاطره های مشترک تاریخی، فرهنگی و هویت ملی نیز استفاده می کردند. نویسندگان و طراحان اعلامیه ها و شبنامه ها روشنفکران قلم بدستی بودند که از امکانات رسانه ای آن روز یعنی مطبوعات و منبر برای بیان دیدگاههای خود محروم بودند و از نظر فکری نیز غالبا افراد تندرو و موافق سرنگونی نظام قاجار و ایجاد حکومت مشروطه بودند.

ادامه دارد . . .

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۲۰۶۵۶/کاغذ-اخبار-روزنامه-های-عصر-زنجیره-های-روزنامه-اخبار-کاغذ/۲۰۶۵۶>